

Jolanta B. Kucharska  
Politechnika Warszawska  
Biblioteka Główna

## Leonard Sempoliński – „Pejzaż Polski”

W informatorze do wystawy prac Leonarda Sempolińskiego „Robię tylko dokumenty” pokazanej w warszawskiej Zachęcie na początku 2005 roku (19 marca–3 maja) jej kurator Karolina Lewandowska pisze, że ekspozycja ta „jest pierwszą retrospektywną wystawą Sempolińskiego i pierwszą próbą ustawienia na właściwym miejscu twórczości tego wybitnego fotografa”<sup>1</sup>. Tymczasem pierwsza wystawa retrospektywna prac artysty została zorganizowana już cztery lata wcześniej – na przełomie 2000 i 2001 roku w Kazimierskim Ośrodku Kultury w Kazimierzu nad Wisłą, a jej organizatorem był Instytut Sztuki PAN, także współorganizator pokazu w Zachęcie.

Ze względu na szczupłość miejsca w galerii kazimierskiej na wystawie „Leonard Sempoliński. Piękno Polski” eksponowano sto kilkadziesiąt jego prac – autorskich oryginałów i reprodukcji. W wernisażu uczestniczył syn Leonarda Sempolińskiego – Jacek, profesor warszawskiej ASP<sup>2</sup>.

Całe życie wybitnego artysty-fotografa związane było z Warszawą. Tu urodził się w 1902 roku. Na warszawskiej Woli spędził dzieciństwo i młodość. Jako ochotnik uczestniczył w wojnie 1920 roku. Przez dwa lata (1922–24) uczył się w Warszawskiej Szkole Malarstwa i Rysunku pod kierunkiem Władysława Skoczylasa i Mirosława Kotarbińskiego. Trudności finansowe nie pozwoliły mu na kontynuowanie studiów w warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych. Do 1944 roku związany był zawodowo ze znaną wolską fabryką chemiczną J. Franaszka: w latach 1936–44 pełnił funkcję kierownika techniczno-gospodarczego fabryki papieru.

Fotografować zaczął w wieku 15 lat. Początkowo pozostawał pod wpływem twórczości wybitnego wileńskiego mistrza obiektywu Jana Bułhaka. Tworzył

<sup>1</sup> Informacja zamieszczona w internecie z okazji promocji wystawy w Zachęcie.

<sup>2</sup> 16 grudnia 2000 roku.

prace w konwencji piktorializmu. Nie trwało to jednak zbyt długo. Artysta odnalazł własną drogę – połączenie fotografii artystycznej oraz użytkowej i dokumentalnej odzwierciedlającej istotę motywu, choć nie zawsze zgodną ze sposobem widzenia oka ludzkiego.

Sukcesy artystyczne Leonarda Sempolińskiego zapoczątkowane udziałem w ogólnopolskiej wystawie fotograficznej „Piękno Wilna i Ziemi Wileńskiej” w 1938 roku<sup>3</sup> przerwał wybuch wojny. 1 sierpnia 1944 roku zastał go na Starym Mieście. Doświadczenia następnych dni wywarły ogromne piętno na jego dalszej twórczości. Po upadku powstania artysta znalazł się w Pruszkowie a następnie w Podkowie Leśnej. Stąd 18 stycznia 1945 roku powrócił do wymarłej stolicy i przez wiele miesięcy dokumentował na kliszach zniszczenie miasta. Stworzył największy, najbardziej przejmujący zespół zdjęć ukazujący zagładę Warszawy, jej obrońców i cywilnych mieszkańców stolicy. Powstała kolekcja około 3000 obrazów<sup>4</sup>. Fotografie przedstawiające spalone zwłoki, samotne groby wśród ruin i zgłiszcza pozostałe po dawnej zabudowie wielokrotnie ekspozowano na wystawach, wykorzystywano w filmach dokumentalnych oraz rozpowszechniano w prasie i książkach. Najciekawsze z nich opublikowano w formie albumu *Warszawa 1945*<sup>5</sup>. Negatywy trafiły do Oddziału Dokumentacji Zabytków, Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce (ob. Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu) oraz – w końcu lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku – do Zbioru Fotografii i Rysunków Pomiarowych Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie<sup>6</sup>.

Po 1945 roku artysta przemierzył z aparatem fotograficznym znaczną część kraju, zawsze przywożąc interesujące materiały. Dokumentował zabytkowe budowle, wystawy i dzieła sztuki gromadzone w muzeach. Portretował przypadkowych ludzi i scenki rodzajowe: targi, kiermasze, procesje Bożego Ciała, wiejskie wesela, prace w polu. Lecz główną jego specjalnością były pejzaże: malowane światłem słonecznym i obiektywem aparatu obrazy, stanowiące doskonałą całość artystyczną i kompozycyjną. Jednym z walorów twórczości Sem-

<sup>3</sup> Wystawa zorganizowana w Wilnie staraniem Związku Propagandy Turystycznej Ziemi Wileńskiej. Do ekspozycji zakwalifikowano pięć prac artysty – bez tytułów, oznaczone jedynie numerami 2, 9, 5, 3, 1.

<sup>4</sup> Zespół fotografii Leonarda Sempolińskiego to jedna z trzech najważniejszych dokumentacji fotograficznych przedstawiających zniszczoną Warszawę. Blisko 2000 fotografii wykonał w latach 1945–49 Jan Bulhak. Autorem zapewne kilku tysięcy widoków zrujnowanej Warszawy był także inny warszawski artysta Leonard Jabrzemski (1887–1970), którego zbiór fotografii nie został dotąd opracowany.

<sup>5</sup> *Warszawa 1945*, Leonard Sempoliński fotografie, Emilia Borecka tekst i wybór zdjęć, Warszawa 1975 (II wydanie Warszawa 1985).

<sup>6</sup> Zapewne największa część dorobku artysty – negatywy dokumentujące zabytki, wystawy, krajo-braz oraz przyrodę wraz z oryginalnymi odbitkami autorskimi.

polińskiego było niebo: prawie zawsze pełne chmur, nierzadko zapowiadających zbliżający się deszcz lub zwiastujących nadciągającą burzę. W ciągu ponad trzydziestu lat artysta „portretował” drzewa, zarówno malownicze ich grupy, jak i pojedyncze, monumentalne egzemplarze, także te widziane z okna jego mieszkania na warszawskiej Saskiej Kępie. Fotografował skały: osypujące się gołoborza na szczycie Łysicy w Górach Świętokrzyskich i pojedyncze ostańce – „Prządki” w okolicach Krosna. Wielokrotnie główny motyw jego prac stanowiła woda: jeziora z okolic Augustowa, niewielkie strumyki wijące się wśród lasów i łąk oraz rzeki, nad którymi rozłożyły się malownicze wsie i miasteczka. Szczególnie upodobał sobie znikającą z krajobrazu architekturę drewnianą, opuszczone cmentarze żydowskie oraz ginącą architekturę przedmieść stolicy<sup>7</sup>.

Począwszy od wczesnych lat pięćdziesiątych, artysta często odwiedzał miejscowości położone w północno-wschodniej części Polski: Augustów, Wigry, Sejny, Drohiczyn nad Bugiem, Mielnik, Białystok, Tykocin, Bielsk Podlaski, Siedlce, Uchanie, Chodel, Krupie, Kurów, Horodło, Czemierniki, Lublin oraz Radzyń Podlaski. Z Kazimierza Dolnego nad Wisłą wyprawiał się do pobliskich miejscowości: Janowca, Gołębia, Wojciechowa, Celejowa, Góry Puławskiej oraz Puław. Systematycznie zapisywał na kliszach zmiany w krajobrazie kulturowym tych okolic w ciągu trzeciej ćwierci ubiegłego stulecia. Fotografował Ziemię Kielecką (Chęciny, Nowa Słupia, Kamienna, Opatów, Ujazd, Szydłów), Sądecczyznę (okolice Łącka, Krynica Zdrój), Mazowsze (Arkadia, Brok, Czersk, Radziejowice, Babsk, Pułtusk, Węgrów, Zaborów, Żelazowa Wola), Pomorze (Kartuzy, Chełmno, Toruń), Podkarpacie (Krosno) oraz krajobrazy górskie w Pieninach.

Leonard Sempoliński uczestniczył w licznych wystawach i konkursach, m.in. w I Wystawie Fotografiki Nowoczesnej w Warszawie w 1948 r., II Ogólnopolskiej Wystawie Fotografiki w Poznaniu oraz I Wystawie Sztuki Nowoczesnej w Krakowie. Już po śmierci artysty dwie jego prace pokazano w Stadtmuseum w Düsseldorfie podczas wystawy „Nie wieder! – Nigdy więcej”, Niemiecka okupacja w Polsce jako temat w polskiej sztuce od 1939 do dzisiaj<sup>8</sup>. W 1969 roku zorganizowano w Zachęcie pierwszą indywidualną wystawę artysty – pokaz słynnego cyklu obrazów ruin Warszawy, które przede wszystkim kojarzą się z jego twórczością.

Sempoliński organizował polski ruch fotograficzny: współtworzył Związek Polskich Artystów Fotografików (w latach 1951–56 pełnił funkcję prezesa),

<sup>7</sup> W latach siedemdziesiątych artysta wykonał dokumentację drewnianej zabudowy przedmieść warszawskich. Dokumentował też zniszczony cmentarz żydowski na Warszawskim Bródnie (negatywy w zbiorach Instytutu Sztuki PAN w Warszawie).

<sup>8</sup> I IX–29 X 1989. Katalog: poz. 13. Z cyklu *Warszawa 1945*. *Rynek Starego Miasta*, 1945; poz. 14. Z cyklu *Warszawa 1945*. *Więzienie przy ulicy Gęsiej*, 1945.

Warszawskie Towarzystwo Fotograficzne i Polskie Towarzystwo Fotograficzne (1956–60 prezes Zarządu Głównego). W 1953 roku powołany został na członka Rady Kultury w Ministerstwie Kultury i Sztuki jako pierwszy reprezentant sztuki fotograficznej. Był członkiem Kolegium Rzecznawców dla spraw Plastyki i Fotografii Ministerstwa Kultury i Sztuki. W 1957 roku Międzynarodowa Federacja Sztuki Fotograficznej przyznała mu tytuł „Excellence FIAP”. Swoje zdjęcia i prace teoretyczne z zakresu fotografii publikował w „Świecie Fotografii”, miesięczniku „Fotografia”, której był współzałożycielem, oraz „Biuletynie Związku Polskich Artystów Fotografików”. Na stałe współpracował z warszawskim tygodnikiem „Stolica” oraz wydawnictwami: Państwowym Instytutem Wydawniczym (PIW), Czytelnikiem i Arkadami. Mimo to jego dorobek artystyczny nie został w pełni doceniony<sup>9</sup>. Próżno szukać zdjęć dokumentalnych i pejzażowych (często wykonywanych zgodnie z koncepcją „fotografii ojczystej” Jana Bułhaka) Sempolińskiego w licznych polskich wydawnictwach albumowych z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Dopiero w końcu lat sześćdziesiątych i latach siedemdziesiątych niektóre motywy prowincjonalnych miasteczek (Warka, Janowiec, Kazimierz) zostały wykorzystane przez Ruch do przygotowania pocztówek fotograficznych, zazwyczaj w nakładzie nie przekraczającym tysiąca egzemplarzy.

Leonard Sempoliński zmarł w Warszawie 28 października 1988 roku. Pochowany został na cmentarzu Wolskim.

---

<sup>9</sup> W liczącym ponad 30 tysięcy zdjęć zespole fotografii dokumentalnej dawnego Instytutu Urbanistyki i Architektury, później Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa (obecnie w zbiorach Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej) z lat ok. 1951–1976 znajduje się zaledwie kilkanaście prac Leonarda Sempolińskiego przedstawiających ruiny Warszawy oraz dokumentację wystawy „Wiek Oświecenia w Polsce” odbywającej się w warszawskim Muzeum Narodowym w 1952 roku.